

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI

GMINNEGO PROGRAMU WSPIERANIA

RODZINY

NA LATA 2015-2017

ZA 2015 ROK

WPROWADZENIE

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2015-2017 opracowany został w oparciu o założenia ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r.

Zapisy przytoczonej wyżej ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej realizuje w Sopocie Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (MOPS). Jest on jednostką organizacyjną Miasta Sopotu utworzoną przez Radę Miasta Sopotu, finansowaną w formie jednostki budżetowej i nie posiadającą osobowości prawnej MOPS działa w granicach administracyjnych Miasta Sopotu, a nadzór sprawuje Prezydent Miasta Sopotu.

Program uwzględnia lokalne uwarunkowania i nakreśla kierunki działań w perspektywie trzyletniej. Nadrzędnym ich celem jest wspieranie rodziny w jej opiekuńczo-wychowawczej funkcji względem dzieci oraz odpowiednich środków finansowych.

WSPIERANIE RODZINY

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sopocie wypełniał zadania gminy w oparciu o przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 roku, realizując zadania wynikające z ww. programu.

Wsparcie dziecka i rodziny w środowisku opiera się na prowadzonej z rodziną pracy socjalnej, w którą wplatane są inne wzmacniające i wspierające formy pomocy. Pracownik socjalny MOPS w Sopocie korzystał w pracy z takich instrumentów jak: poradnictwo specjalistyczne, praca asystenta rodziny w środowisku, zapewnienie opieki dzieciom w placówce wsparcia dziennego, aktywizacja społeczno – zawodowa w Centrum Integracji Społecznej, prace społecznie-użyteczne, zespoły interdyscyplinarne, monitoring środowisk wielodysfunkcyjnych w godzinach popołudniowych.

W roku 2015 w skład Sekcji ds. Rodzin wchodziło czterech pracowników socjalnych i czterech asystentów rodziny.

Liczbę rodzin korzystających ze wsparcia Sekcji ds. Rodzin MOPS w Sopocie w tym ilość rodzin niewydolnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego przedstawia tabela poniżej.

Tabela nr 1: Lista rodzin korzystających ze wsparcia MOPS w Sopocie.

Wyszczególnienie	2015
Liczba środowisk z dziećmi łącznie z rodzinami biologicznymi korzystających z pomocy	211
W tym liczba rodzin (z dziećmi) korzystających z pomocy	168
W tym rodziny niewydolne w prowadzeniu gospodarstwa domowego i w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	117

W 2015 roku świadczone pomoc rodzinom z dziećmi w formie wsparcia asystenta rodziny. Celem wsparcia było wyrównywanie umiejętności społecznych niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania rodziny. Asystenci rodziny pracują zgodnie z założeniami Ustawy o wspieraniu rodziny i rozwoju pieczy zastępczej. W 2015 r. wsparciem asystenta objęto 34 rodziny. Pięć rodzin niewydolnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i gospodarstwa domowego zostało objętych Indywidualnym Programem Wychodzenia z Bezdomności.

Pracownicy w swoich działaniach na rzecz rodzin wspierani są przez Stowarzyszenie „Po_moc”, które od 2009 roku realizuje projekt dofinansowany z Urzędu Miasta Sopotu. W ramach tego projektu monitorowane są środowiska wielodysfunkcyjne poza godzinami pracy ośrodka w dni powszednie oraz w soboty.

Rodziny objęte wsparciem Sekcji, objęte są konsultacjami specjalistycznymi oraz środowiskowymi formami pracy socjalnej takimi jak kolonie, półkolonie, ferie zimowe, zabawy mikołajkowe. Odbyły się trzy spotkania z cyklu "Grupa Edukacyjna dla kobiet" dla 8 kobiet objętych pomocą oraz spotkanie rodzicielskiego poradnika interaktywnego, w którym uczestniczyło 5 mam.

Cele programu wspierania rodziny:

Misją niniejszego programu jest zapewnienie rodzinom i ich dzieciom na terenie Sopotu wielowymiarowego i zintegrowanego systemu wsparcia, szczególnie w sytuacjach kryzysu i w obliczu trudności życiowych.

Główne cele programu wsparcia rodzin naturalnych:

- Edukowanie i wczesne interweniowanie w rodzinach przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych,
- Rozwijanie środowiskowych form pomocy rodzinie,
- Zapewnienie dzieciom z terenu Sopotu opieki, która gwarantowałaby zaspokojenie ich potrzeb psychofizycznych i właściwe warunki do prawidłowego rozwoju.

Cele szczegółowe programu wsparcia rodziny i kierunki działań:

a) Tworzenie spójnego systemu wspierania dziecka i rodziny

Kierunki działań:

- **koordynowanie działań różnych instytucji i organizacji działających na rzecz dziecka i rodziny w Sopocie**

Jedynym z najważniejszych zasobów w systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej jest współpraca z lokalnymi instytucjami. Wśród podmiotów działających na rzecz wsparcia rodziny i pieczy zastępczej oraz zapewniających łatwy dostęp do specjalistów są:

1. Świetlica Caritas Archidiecezji Gdańskiej,
2. Sopotkie Stowarzyszenie Profilaktyki i Promocji Zdrowia „Meander”,
3. Sopotkie Centrum Wolontariatu,
4. Fundacja „Szlachetna Paczka”,
5. Firma „Lutur” (kolonie letnie),

6. Akademia Tenisowa w Sopocie,
7. Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Sopocie,
8. Skansen Archeologicznym w Sopocie,
9. Młodzieżowy Dom Kultury w Sopocie,
10. Prywatny sponsor, który przekazał paczki świąteczne dla rodzin objętych wsparciem tutejszego Ośrodka,
11. Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Sopocie,
12. Fundacja „Pankracy”,
13. Stowarzyszenie „Na Drodze Ekspresji”,
14. Przedsiębiorstwo Budowlane INPRO,
15. Kąpielisko Morskie Sopot,
16. Ochotnicze Wodne Pogotowie Ratunkowe Sopot,
17. Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza Gdańsk,
18. Przedszkole Nr 1 Sopot,
19. Sieć sklepów „Biedronka”,
20. Fundacja Pomorskie Centrum Psychotraumatologii,
21. Punkt konsultacyjno-diagnostyczny dla dzieci i rodziców w Sopocie.

- **wdrożenie kompleksowego systemu działań profilaktyczno – interwencyjnych obejmujących całą rodzinę**

Systemowa pomoc rodzinie możliwa jest dzięki współpracy działającej na terenie Sopotu placówki wsparcia dziennego prowadzonej przez Stowarzyszenie Sopocki Dom. W 2015 roku z zajęć w ognisku skorzystało 34 dzieci.

W systemie pomocy dziecku i rodzinie w Sopocie niezastąpione działania prowadzi:

- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Sopocie – w zespole poradni pracują psycholog, pedagog, lekarz psychiatra, terapeuta dziecięcy i młodzieżowy ds. diagnozy.
- Punkt konsultacyjno-diagnostyczny dla dzieci i rodziców w Sopocie - w zespole punktu pracują psycholog, lekarz psychiatra.

Sekcja do Spraw Rodzin w MOPS Sopot na stałe współpracuje z kuratorami, policją oraz pedagogami i wychowawcami ze wszystkich szkół sopockich.

W wyniku prowadzonych działań asystenta rodziny i pracownika socjalnego sytuacja w rodzinach poprawiła się i 14 dzieci zagrożonych koniecznością zapewnienia opieki w pieczy zastępczej w roku 2015 r pozostało w środowisku.

- **opracowanie i zorganizowanie systemu postępowania z rodziną zagrożoną umieszczeniem dziecka w placówce lub innej formie opieki zastępczej**

Zgodnie z Zarządzeniem Nr 69/2013 Dyrektora MOPS z dnia 22.11.2013r. została wprowadzona procedura nadzoru, kontroli, współpracy oraz działań podejmowanych na rzecz rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny i pracownika socjalnego.

b) Rozpoznawanie i profesjonalna ocena zagrożeń dobra dziecka, wzmocnienie roli i funkcji rodziny

Zespoły interdyscyplinarne dotyczące rodzin z dziećmi odbywały się w:

- Domu Dziecka w Sopocie - 27 spotkań
- Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Sopocie - 7 spotkań

W zespole brali udział przedstawiciele służb i instytucji sopockich oraz pracownicy MOPS w Sopocie. Podczas spotkań omawiano główne problemy występujące w rodzinach z dziećmi i ustalano plan pracy z rodziną poszczególnych instytucji.

Kierunki działań:

- **umożliwienie rodzinom wymagających wsparcia łatwego dostępu do specjalistów**

W systemie pomocy dziecku i rodzinie w Sopocie niezastąpione działania prowadzi:

- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Sopocie – w zespole poradni pracują psycholog, pedagog, lekarz psychiatra dziecięcy i młodzieżowy, terapeuci.
- Punkt konsultacyjno-diagnostyczny dla dzieci i rodziców w Sopocie - w zespole punktu pracują psycholog, lekarz psychiatra.

Rodziny objęte wsparciem Sekcji ds. Rodzin objęte są również konsultacjami specjalistycznymi psychologa i prawnika ośrodka, poradnictwem rodzinnym realizowanym przez asystentów rodziny oraz pracą socjalną.

- **wzmocnienie rodziny działaniami wolontarystycznymi w celu wyrównywania deficytu rodziny**

W oparciu o posiadaną kadrę i wolontariuszy zorganizowano półkolonie zimowe (20 dzieci), półkolonie letnie (15 dzieci) i 3 zabawy mikołajkowe organizowaną przez:

- MOPS w której uczestniczyło 50 dzieci,
- II LO w Sopocie w której uczestniczyło 25 dzieci,
- DPS w Sopocie w której uczestniczyło 23 dzieci.

Zorganizowano zajęcia i festyny dla dzieci w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Sopocie podczas których dzieci miały możliwości spędzenia czasu w formie aktywnej edukacji (ogółem 15 dzieci).

- **pomoc metodyczna dla osób pracujących z rodziną dysfunkcyjną**

Odbyły spotkania dla matek z rodzin objętych pomocą ośrodka:

- Rodzicielskiego Poradnika Interaktywnego. Uczestniczyło w nim 5 mam. Zajęcia prowadziła pedagog oraz psycholog z DPZ MOPS SOPOT. Mamy mogły na bieżąco zadawać pytania na tematy je nurtujące z zakresu opieki i wychowania dzieci. Trenowały właściwe i dostosowane do wieku stawianie dziecku granic.

— Z cyklu Grupy Edukacyjnej dla kobiet w trzech częściach: warsztaty decoupage, wyjście do kina, warsztaty z psychologiem w wydarzeniu wzięło ogółem udział 8 Pań, celem ww. grupy było uspołecznienie oraz pokazanie Paniom możliwości spędzania czasu wolnego.

c) Rozwijanie umiejętności rodzicielskich

W zakresie edukowania i wczesnego interweniowania w rodzinach mających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych prowadzono pracę socjalną w 34 rodzinach, były one objęte wsparciem asystenta rodziny. Spośród tych rodzin - 3 odbyło konsultacje w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, 9 osób skorzystało z indywidualnych konsultacji z psychologiem, a 2 matki uczestniczyły w zajęciach grupowych w Szkole dla Rodziców.

Kierunki działań:

- **tworzenie grup wsparcia dla rodzin przeżywających trudności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych**

Prowadzono zajęcia grupy edukacyjnej „Kulinaria, ”podczas których mamy uczyły się przygotowywania posiłków oraz miały zajęcia z psychologiem. Odbyło się 10 spotkań, w których uczestniczyło 18 matek.

- **zapewnienie rodzinom łatwego dostępu do specjalistów**

Zapewniono dostęp do specjalistów w ramach ośrodka – psycholog, prawnik, pracownik socjalny i asystent rodziny, w ramach Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej – psycholog, pedagog, lekarz psychiatra dziecięcy i młodzieżowy w ramach konsultacji oraz w ramach Punktu konsultacyjno-diagnostycznego dla dzieci i rodziców w Sopocie - psycholog, lekarz psychiatra.

Fundacja Pomorskiego Centrum Psychotraumatologii na zlecenie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sopocie przeprowadziła wnikliwą diagnozę psychotraumatologiczną dla 10 dzieci i ich rodzin, która stanowi wytyczne do dalszej pracy z rodzinami dotkniętymi traumą związaną z przemocą w rodzinie lub innymi traumatycznymi wydarzeniami.

d) Wspomaganie funkcji opiekuńczo – wychowawczych rodziny poprzez formy wsparcia dziennego

Systemowa pomoc rodzinie możliwa jest dzięki wsparciu działającej na terenie Sopotu placówki wsparcia dziennego prowadzonej przez Stowarzyszenie Sopocki Dom. W 2015 roku z zajęć w ognisku skorzystało 34 dzieci.

Kierunki działań:

- **tworzenie grup edukacyjnych dla rodziców wymagających pomocy w sprawach opiekuńczo-wychowawczych**

Powyższe działania prowadziła Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w ramach programów psychoterapeutycznych „Szkola dla Rodziców” w której uczestniczyły 2 matki, natomiast w konsultacjach indywidualnych uczestniczyły 3 matki.

- **udzielanie wsparcia rodzinom niezaradnym przez asystenta rodziny**

W 2015r. wsparciem asystenta rodziny były 34 rodziny.

- **organizowanie zajęć opiekuńczo – wychowawczych w ognisku wychowawczym**

Zajęcia opiekuńczo – wychowawcze odbywały się w Sopockim Domu z których skorzystało 34 dzieci.

- **organizowanie zajęć pozaszkolnych w świetlicach środowiskowych**

Zajęcia pozaszkolne wspomagające funkcje opiekuńczo-wychowawcze rodziny realizowane w ciągu dnia odbywały się w Sopockim Domu, Młodzieżowej Placówce Wychowawczej działającej przy Caritas oraz świetlicy terapeutycznej przy ul. Haffnera przy Zespole Szkół 3.

- **stwarzanie warunków do powstawania rodzin wspierających**

W 2015 roku Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sopocie poszukiwał aktywnie rodzin wspierających po przez ogłoszenia i rozmowy z proboszczami z Sopockich Parafii Rzymskokatolickich.

e) Pomoc w zagospodarowaniu czasu wolnego dzieci i młodzieży

Kierunki działań:

- **organizowanie wypoczynku letniego i zimowego dzieciom i młodzieży z rodzin wymagających wsparcia**

W 2015 roku wypoczynku letnim uczestniczyło 20 dzieci. Dzieci wyjechały do Milówki i Muszyny. Poza działaniami ośrodka 22 dzieci skorzystało z działań innych organizatorów – „Sopockiego Domu”.

- **organizowanie różnorodnych zajęć i imprez okolicznościowych dla dzieci z rodzin wymagających wsparcia**

Z paczek świątecznych otrzymanych od sponsorów skorzystało 143 dzieci. Zorganizowano zabawy mikołajkowe, w których uczestniczyło łącznie 98 dzieci.

- **prowadzenie działań środowiskowych (festyny, półkolonie)**

W 2015 roku z różnych form zajęć zorganizowanych w czasie półkolonii zimowych i letnich skorzystało łącznie 35 dzieci. Odbyły się zajęcia i festyny dla 15 dzieci w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Sopocie podczas których dzieci miały możliwości spędzenia czasu w formie aktywnej edukacji.

f) Przywracanie prawidłowego funkcjonowania rodzin

W zakresie działań ośrodka i Punktu Interwencji Kryzysowej rodziny mogły korzystać z terapii psychologicznej.

Kierunki działań:

- **umożliwienie skorzystania z terapii rodzinom wymagających wsparcia**

W Poradni Pedagogiczno – Psychologicznej w ramach programów psychoterapeutycznych w „Szkoła dla Rodziców” uczestniczyły 2 matki.

- **umożliwienie skorzystania z mediacji**

W Sopocie możliwość skorzystania z bezpłatnych mediacji zapewnia Caritas Archidiecezji Gdańskiej, jednakże w 2015 r. żadna z rodzin objętych wsparciem nie skorzystała z tej formy pomocy.

g) Przygotowanie rodzin biologicznych do powrotu dzieci funkcjonujących w zastępczych formach opieki

Praca socjalna z rodzicami biologicznymi dzieci przebywających w pieczy zastępczej prowadzona była w 14 środowiskach.

Kierunki działań:

- **podejmowanie działań na rzecz przywracania więzi rodzinnych**

Przywracanie więzi rodzinnych, rozwijanie właściwych wzorców więzi rodzinnych podejmowano poprzez pogłębioną pracę socjalną pracownika socjalnego oraz wsparcie asystenta rodziny w 34 rodzinach objętych pomocą.

Przeprowadzone zostały zajęcia z psychologiem i pedagogiem w ramach „Rodzicielskiego Poradnika Interaktywnego” wzięło w nich udział 5 mam oraz zajęcia z cyklu Grupy Edukacyjnej dla kobiet w trzech częściach: warsztaty decoupage, wyjście do kina, warsztaty z psychologiem w wydarzeniu wzięło ogółem udział 8 Pań.

- **umożliwienie rodzicom udziału w różnego rodzaju terapii**

Rodzice mogli wziąć udział w terapii psychologicznej w Punkcie Interwencji Kryzysowej Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, brać udział w terapiach i treningach, programach psychoterapeutycznych i programach edukacyjnych organizowanych przez Poradnię Pedagogiczno-Psychologiczną oraz konsultacjach prowadzonych przez Punkt konsultacyjno-diagnostyczny w Sopocie.

Wskaźniki badane w procesie ewaluacji programu:

1. Liczba zatrudnionych asystentów rodziny: **4 (1 asystent zatrudniony od sierpnia do grudnia 2015r.)**
2. Liczba rodzin objęta wsparciem asystenta rodziny, liczba dzieci w tych rodzinach: **34 rodzin ogółem / 54 dzieci**
3. Liczba przeprowadzonych szkoleń dla kandydatów na rodziny wspierające : **0**
4. Liczba zawartych umów na utworzenie rodzin wspierających: **0**
5. Liczba dzieci, które powróciły do środowiska z pieczy zastępczej: **7**
6. Liczba placówek wsparcia dziennego: **1**
7. Liczba dzieci, które miały zapewnioną opiekę w placówce wsparcia dziennego: **34**
8. Liczba osób, które brały udział w grupach wsparcia, zajęciach szkoły dla rodziców: **33 (kulinaria 18, poradnik 5, grupa edukacyjna dla kobiet 8, szkoła dla rodziców 2)**
9. Rodzaj i ilość prowadzonych projektów socjalnych, w ramach których realizowane były działania opisane w niniejszym programie: 4 tj.
 - Projekt „**Bezpieczna rodzina wspólnie**” realizowany przez **Stowarzyszenie „ Po_moc”**, w ramach którego monitorowane są środowiska wielodysfunkcyjne poza godzinami pracy ośrodka w dni powszednie oraz w soboty. Monitoringiem objęte było 80 rodzin zrealizowanych w formie 141 wejść.
 - **Kulinaria** 10 spotkań (przez cały rok) w których uczestniczyło ogólnie 18 Pań, podczas zajęć kobiety nabywały podstawowych umiejętności rozplanowywania zakupów i przygotowywania posiłków pożywnych i niedrogich.
 - **Spotkanie Rodzicielskiego Poradnika Interaktywnego**. Uczestniczyło w nim 5 mam. Zajęcia prowadziła pedagog oraz psycholog z Działu Pieczy Zastępczej MOPS w Sopocie. Mamy mogły na bieżąco zadawać pytania na tematy je nurtujące z zakresu opieki i wychowania dzieci. Trenowały właściwe i dostosowane do wieku stawianie dziecku granic.
 - **Spotkania z cyklu Grupy Edukacyjnej** dla kobiet w trzech częściach: warsztaty decoupage, wyjście do kina, warsztaty z psychologiem w wydarzeniu wzięło ogółem udział 8 Pań, celem ww. grupy było uspołecznienie oraz pokazanie Paniom możliwości spędzania czasu wolnego.

Szkolenia asystentów rodziny w 2015 r.

1. „*Rozpoznawanie symptomów molestowania seksualnego – diagnoza i interwencja*” - w wymiarze 40 godzin – od 20.04.do 13.05.2015 r.

2. „Bądź asertywny – umiejętność pracy z roszczeniowym klientem” - 28-29.10.2015 r.
3. Uczestnictwo w konferencji „Sekrety małe i duże – jak chronić dziecko przed krzywdzeniem” - 16 listopada 2015 r.
4. Udział w V Sopotkim Sympozjum „Skuteczna profilaktyka w teorii i praktyce” - 14 grudnia 2015 r. (certyfikat).
5. Szkolenie - „Dziecko na przestrzeni wieków. Wychowanie a przemoc” - 7 grudnia 2015 r. „Praktyczne Aspekty Pracy z Osobą Stosującą oraz Osoba Doświadczającą Przemocy w Ramach Procedury Niebieskiej Karty” I część – (22-24.09.2015 r.) MOPS Sopot II część - (26-28.10.2015 r.) MOPS Sopot.

Budżet Programu w 2015 roku

L.p.	Struktura finansowania działań w ramach Programu	Plan w zł	Realizacja w zł	% realizacji (4:3)
1	2	3	4	5
	Ogółem: w tym:	332 800	351 390,24	105,5%
1.	Zatrudnienie specjalistów do prowadzenia poradnictwa	16 300	15 000	92%
2.	Zatrudnienie asystentów rodziny	115 000	137 032,24	119%
3.	Działania środowiskowe – organizacja festynów, półkolonii zimowych, zabaw choinkowych	2 700	3 809	141%
4.	Działania środowiskowe – grupy edukacyjne	800	800	100%
5.	Szkolenie asystentów rodziny	4 000	70	1,75%
6.	Szkolenie rodzin wspierających	1 000	0	0%
7.	Powołanie rodzin wspierających	3 000	0	0%
8.	Zapewnienie wypoczynku letniego	10 000	14 679	146,8%
9.	Zapewnienie opieki dzieciom w placówce wsparcia dziennego	180 000	180 000	100%

Podsumowanie

W 2015 roku w celu podniesienia jakości pracy na rzecz rodzin ze środowisk wielodysfunkcyjnych ze szczególnym uwzględnieniem rodzin doświadczających przemocy podjęto współpracę z psychotraumatologami, których zadaniem było przeprowadzenie szerokiej diagnozy 10 dzieci i ich rodzin. W następnych latach kierunkiem działań będzie zbudowanie systemu sprawnego diagnozowania i szybkiego reagowania

terapeutycznego w odniesieniu do dzieci ze środowisk zagrożonych przemocą w rodzinie. W tym celu zostanie nawiązana ścisła współpraca z organizacjami pozarządowymi.

Nadal będą podejmowane starania w kierunku pozyskania kandydatów na rodziny wspierające, jednakże jest to zadanie trudne i wynika ze specyfiki Sopotu. Rodziny, które de facto wspierają dzieci z rodzin dysfunkcyjnych nie chcą formalizować swojej roli i niechętnie podchodzą do takich pomysłów. Ewentualne wynagrodzenie czy możliwość skorzystania ze szkoleń nie jest też przekonywującym argumentem w tej sprawie. Pracownicy Sekcji Rodzin będą nadal podejmowali starania o pozyskanie rodzin wspierających np. w formie akcji informacyjnych kierowanych do mieszkańców.

Kolejnym z kierunków będzie nastawienie na rozwój zawodowy i doskonalenie asystentów rodziny poprzez udział w specjalistycznych szkoleniach podnoszących kwalifikacje do pracy z rodzinami wieloproblemowymi.

Nadal będą rozwijane środowiskowe formy wsparcia rodzin takie jak m.in.: spotkania z psychologiem, prowadzenie grupy edukacyjnej, grup wsparcia.